

ונוס של פרקסיטלס – אלון שביט (פורסם ב-20.3.2022)

ונוס - אפרודיטה מקנידוס במוזיאון הוותיקן

בספר 36 בחיבור "חקר הטבע" (Naturalis Historiae), של פליניוס הזקן (Pliny the Elder's), או (Plinii Secundi), מופיעים, בפסקה 20, התיאורים הבאים, כפי שהם תורגמו על ידי פרופ' רוני רייך:¹ "אך בראש היצירות, לא רק של פרקסיטלס, אלא בכל היקף היקום, מצוי [פסל] ונוס שלו, שאלה נסעו רבים לקנידוס, כדי לראותה. הוא יצר שני [פסלי ונוס], אחת מהן לבושה, והעמידן למכירה באותה העת. אנשי קוס, שלהם ניתנה הבחירה, ובאותו המחר, העדיפו אותה [את הלבושה] כי חשבו שהיא [מתאימה יותר] למוסר ולצניעות. אנשי קנידוס, לעומת זאת, רכשו את הפסל שנותר, וזה זכה לתהילה גדולה יותר."

פליניוס ממשיך בפסקה 21: "אחר כך ביקש המלך ניקומדס לרכשו מידי הקניידים, בהבטיחו לכסות את כל חובות המדינה, שהיו גבוהים מאוד. הם העדיפו לסבול כל דבר פרט לדבר הזה, ובצדק, שכן באמצעות הפסל הזה פרסם פרקסטילס את קנידוס. ההיכלית שלה פתוחה כל כולה סביב,² כך שניתן לצפות בפסל האלה מכל הצדדים, ויש המאמינים שהוא נבנה בברכתה של האלה עצמה. מכל צד שמתבוננים בה, הוא זוכה להתפעלות דומה. מספרים כי אדם אחד שהתאהב [בפסל], התחבא בלילה, חיבק את הפסל, וכאות לתשוקתו הותיר אחריו כתם."

על פי פליניוס, פרקסיטלס, בן המאה ה-4 לפסה"נ, פיסל את ונוס תוך שהוא משתמש בטאִיֶּרָה פְּרִינָה (Phryne) כמודל. הטאירי (צורת הרבים לטאירה) היו מעין גיישות בעולם היווני. הן שימשו כמארחות לגברים והיו ידועות בהשכלתן הרחבה וביכולתן לנהל שיח ברומי של עולם. הן היו הנשים היחידות שהורשו להשתתף בסימפוזיונים. אפולודורוס, איש אכרנאי מתאר את מקומן של הנשים בחיי הגברים ביוון: "יש לנו הטאירה להנאה, פאלאקאה (פילגשים) לספק את צורכי הגוף, ונשים להוליד יורשים חוקיים ועל מנת לשמור באופן נאמן על תכולת הבית." מהמשפט הזה ניתן להבין שלא היו ציפיות מהטאירה לספק את הגוף. אך פרינה עצמה, ידועה ומוכרת בהיסטוריה והיא עסקה בגאון במתן שירותי מין תוך שהיא

ראש פסל אפרודיטה מקנידוס במוזיאון הלובר בפאריס

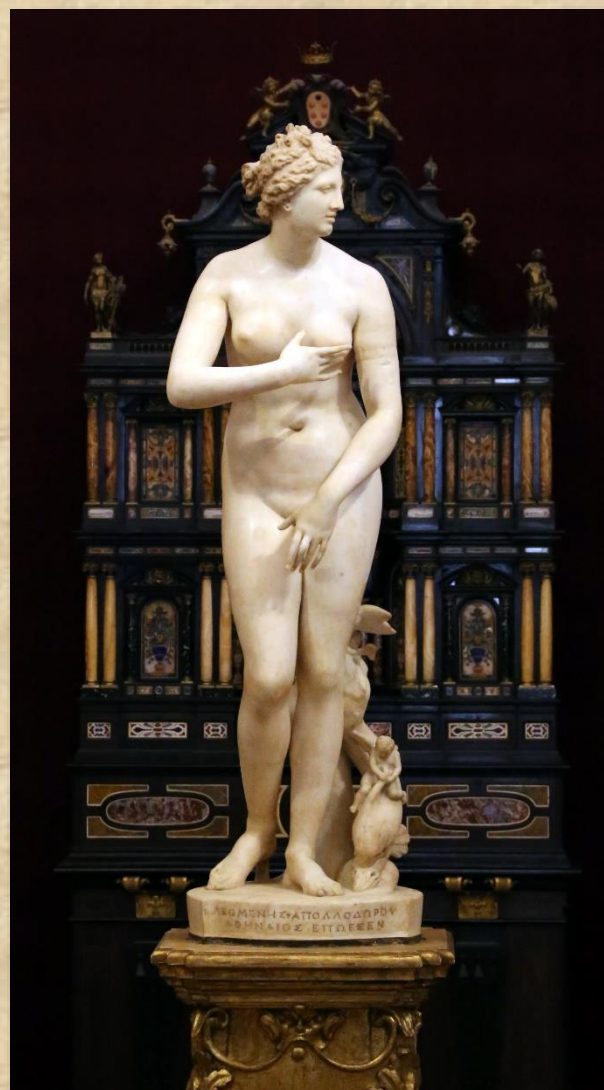
¹ התרגום לעברית יצא לאור בשנת 2009 ובצדו פתח דבר ומפתחות שהוכנו על ידי רייך
² פסלי אלים הוצבו לרוב בהיכלות מקדשים בתוך הנאוס, קודש הקודשים, כשהם נסתרים כמעט לחלוטין מעיני עולי הרגל למקדש. ההסתרה בוצעה במכוון מתוך הבנה שהדמיון של המאמינים עצמתי הרבה יותר ממראהו של כל פסל שנעשה בידי אדם ולכן עדיף לאפשר הצצה מרומזת בלבד בפסל ולהותיר לדמיון להשלים את המראה. אך פסלה של ונוס היה כה מרשים שהוחלט להותירו חשוף לעיני כל.

מחייבת את לקוחותיה ביחס הפוך לחיבתה אליהם. ככל שהיא אהבה אותם יותר, כך המחיר היה נמוך. בשל יופנה הרב שימשה פרינה כמודל לפסלים רבים ומפורסמים. על פי תיאור מילולי מפורט של המחבר הרומי לוקיאנוס מסאמוסטה, אשר כתב את הדיאלוג Erōtes, ניתן להבין את מראה הפסל המקורי לפרטיו. לצד האלה ונוס (אפרודיטה) הוצבה אמפורה גדולה ומעליה הניחה האלה את בגדיה לפני הרחצה. פיסול נשים בעירום לא היה שכיח באמנות היוונית. נשים הוצגו כמעט ללא יוצא מן הכלל לבושות בטוגות. אך במקרים היוצאים מן הכלל בהם מוצג עירום, הוא מוצג בזיקה לרחצה, כמעין תירוץ להצגת העירום.

פסל ונוס מקנידוס נלקח לימים לקונסטנטינופוליס (כיום איסטנבול), בהיותה בירת האימפריה הביזנטית. אך הוא נעלם מהעיר בעת מהומות הניקה בשנת 532 לספירה.³ מטבע עתיק מהאי קנידוס מתאר את הפסל המפורסם ולימים הוכנו פסלים רבים בהשראתו, בהם: ונוס קולונה אשר מוצג במוזיאון הוותיקן, וראש קאופמן המוצג במוזיאון הלובר.

העתקים מאוחרים יותר ומפורסמים של הפסל הם: ונוס מדיצי – עוד אחד מהפסלים הרבים באוסף מדיצי, אשר פוסל בשיש במאה ה-1 לפסה"נ. הפסל מוצג בגלריה אופיצי בפירנצה. פסלים נוספים הם: ונוס ממילו (פסל שנמצא באי מילוס ומכאן שמו) וונוס הקפיטולינית.

ונוס מדיצי בגלריה אופיצי בפירנצה

אפולו קוטל הלטאה

הפסל פרקסיטלס (Πραξιτέλης) פעל באמצע המאה ה-4 לפסה"נ, בין השנים 370-330. הוא מוכר בפסלים רבים אותם יצר בברונזה, כמקובל בזמנו, ובשיש כפי שהיה מקובל יותר בתקופות מאוחרות לזמנו. בין פסליו הרבים ידוע פסל הרמס הנושא את דיוניסוס התינוק, סאטיר נשען על עץ ואפולו קוטל הלטאה, סאורוקטונוס (σαυροκτόνος) – אשר העתק שיש שלו מוצג במוזיאון הלובר. בפסל מוצג אפולו הצעיר נשען על עץ וממוקד בלטה המטפסת על העץ, בידו הימנית הוא אווז בחץ, אותו הוא מבקש לנעוץ בלטה.

³ על מהומות הניקה במאמר נפרד.